

Lægemiddelnavne

JØRGEN SCHACK

Inden for området lægemiddelnavne skelner man overordnet mellem generiske navne og handelsnavne. De generiske navne er lægemidlernes officielle navne, dvs. navne som er fastsat af Sundhedsstyrelsen, og som altid skal angives på etiketterne. Generiske navne indeholder ofte dele af lægemidlernes fuldstændige kemiske betegnelser (jf nedenfor). Handelsnavnene er de særnave som lægemiddelvirksomhederne markedsfører lægemidlerne under. Mange handelsnavne er fremkommet ved omdannelse af generiske navne; i nogle tilfælde kan forholdet mellem henholdsvis handelsnavnet, det generiske navn og den kemiske betegnelse karakteriseres som en tretrinsraket hvor handelsnavnet er (det korteste) tredje trin, fx *Ipren* < *ibuprofen* < *isobutylfenylpropionsyre*: Handelsnavnet er indeholdt i det generiske navn, som igen er indeholdt i den kemiske betegnelse.

I reglen kender den almindelige forbruger (patienten) kun en almen beskrivende betegnelse for lægemidlet plus evt. et eller flere handelsnavne, fx *næsespray (mod tilstoppet næse)* – *Otrivin*, *Zymelin*. Betegnelserne på det mellemliggende niveau, altså lægemidlernes generiske navne (i det konkrete tilfælde *xylometazolin*), kendes og bruges normalt kun af fagfolk: læger, farmaceuter mv.

INN-NAVNE

Lægemidlernes generiske navne er meget ofte såkaldte INN'er (*INN: international nonproprietary name*). INN'erne er interna-

tionalt anerkendte public domain-navne som fastsættes af en komité under WHO efter følgende overordnede principper:

- 1 INN'er skal være distinktive mht. udtale og stavning. De må ikke være uhensigtsmæssigt lange og må ikke kunne forveksles med almindelig brugte navne.
- 2 Et INN for et stof som tilhører en gruppe af farmakologisk beslægtede stoffer, skal så vidt muligt angive dette tilhørsforhold. Navne som kan give patienten anatomiske, fysiologiske, patologiske eller terapeutiske associationer, skal undgås.
(The use of common stems in the selection of International Nonproprietary Names (INN) for pharmaceutical substances, WHO, 2002, s. 135, min oversættelse)

Derudover skal der tages hensyn til en række underordnede principper, som bl.a. vedrører INN'ernes form, herunder deres stave-måde. Det er værd at bemærke at man for at lette oversættelsen og udtalen af navnene anbefaler at der bruges *f* i stedet for *ph* og *t* i stedet for *th*. Vigtigst er dog nok princippet om at et INN så vidt muligt skal indeholde en fælles navnestamme ("common stem"), dvs. et særligt ordelement som henfører lægemiddelstoffet til en gruppe af farmakologisk beslægtede stoffer (jf. punkt 2 ovenfor).

WHO henstiller indtrængende til lægemiddelvirksomhederne at undgå at bruge varemærker som er afledt af INN'er, og især at undgå at bruge INN-stammer i varemærker.

WHO's henstilling respekteres ikke af alle lægemiddelvirksomheder: Mange varemærker ligger meget tæt på INN'er, ligesom mange varemærker indeholder INN-stammer, fx

INN-STAMME	VAREMÆRKEEKSEMPLER
-cain	Marcain, Xylocain
-cillin	Imacillin, Pancillin
cort	Corticoderm, Locacorten, Spirocort
estr	Estracomb, Estrofem
-mycin	Rovamycin, Vibramycin
-pril	Monopril, Synerpril
prost	Minprostin, Prostivas
vir	Viracept, Avirox, Zovir

INN-stammer kan være indeholdt i varemærker på andre måder end de ovenfor anførte, fx som i mærket *Apozepam*, hvor en stavelse (-po-) er skudt ind i stammen -azepam.

RESTRIKTIONER I DANNELSEN AF HANDELSNAVNE

Dannelsen af handelsnavne er underlagt en række restriktioner som, i modsætning til de nævnte WHO-rekommandationer, er lovbestemte, og som derfor ikke kan negligeres. Af lægemiddellovens § 6 fremgår således at et lægemiddels navn ikke må "være vildledende med hensyn til varens sammensætning, virkning eller egenskaber i øvrigt", og at det ikke må "være egnet til at fremkalde forveksling med andre lægemidler".

Hvis handelsnavnet skal registreres som varemærke, skal det derudover, ligesom alle andre varemærker, overholde varemærkelovens krav om "fornødent særpræg". Ifølge varemærkelovens § 13, stk. 2, er et varemærke udelukket fra registrering hvis det "udelukkende består af tegn eller angivelser, der i omsætningen kan tjene til at betegne varens eller tjenesteydelsens art, beskaffenhed, mængde, anvendelse" mv., eller hvis det "udelukkende består af tegn eller angivelser, som i daglig sprogbrug eller efter almindelig markedsføringsskik udgør en sædvanlig betegnelse for varen".

Patent- og Varemærkestyrelsen tager med jævne mellemrum stilling til handelsnavnes særpræg. En del af sagerne drejer sig om et mærkes adskillelsesevne i forhold til et eller flere generiske navne. I en sag om mærket *Enapril* fandt styrelsen, efter at der var blevet nedlagt indsigelse mod varemærkeregistreringens gyldighed, at der er en så betydelig lydlig og synsmæssig lighed mellem *Enapril* og INN'et *enalapril* at mærket må anses for en uvæsentlig ændring af INN'et, og at registreringen derfor måtte erklæres ugyldig. Samme skæbne er overgået mærker som *Bambutol* og *Abaxivir*, som ifølge styrelsen må anses for uvæsentlige ændringer af INN'erne *bambuterol* og *abacavir*. I tilsvarende sager om mærker som *Dizem* og *Grastim* har styrelsen derimod fundet at mærkerne ligger tilstrækkelig langt fra henholdsvis *diltiazem* og *filgrastim* mfl. Som eksemplerne antyder, forsøger lægemiddelvirksomhederne sig i nogle tilfælde med mærker som ligger meget tæt på generiske navne.

Varemærker skal imidlertid ikke blot have særpræg i forhold til generiske navne; de skal også adskille sig tilstrækkeligt fra andre varemærker. Således er registreringen af mærker som *Colosal*, *Malarin* og *Symlin* blevet ophævet fordi de anses for forvekslelige med henholdsvis *Colesel*, *Malarone* og *Zymelin*. Til sammenligning kan nævnes at mærker som *Crediol* : *Sprediol*, *Kezoral* : *Nizoral*, *Miralax* : *Microlox* ikke er fundet at være forvekslelige.

ORDDANNELSESMETODER

Den følgende beskrivelse af typiske orddannelsesmetoder inden for området farmaceutiske varemærker bygger på en gennemgang af samtlige registrerede varemærker (i alt knap 1100) i Lægemiddeldkataloget 2000 (onlineversion: www.lk-online.dk, søgning foretaget 6.11.2000).

Som omtalt ovenfor er mange mærker fremkommet ved omdannelse, typisk afkortning, af generiske navne, fx

Bromidol < *bromperidol*

Dicillin < *dicloxacillin*

Dopram < *doxapram*

Famvir < *famciclovir*

Flurofen < *flurbiprofen*

Pamol < *paracetamol*

Pirom < *piroxicam*

I de ovennævnte eksempler er der udeladt noget af den mellemste del af det fuldstændige udtryk. Denne form for afkortning, såkaldt teleskopering, forekommer relativt hyppigere i denne specielle del af ordforrådet end i det almindelige ordforråd. I det sidstnævnte er såkaldt final reduktion (dvs. afkortning bagfra) langt den almindeligste afkortningsform, jf. dannelser som fx *foto* < *fotografi*, *info* < *information*, *kondi* < *kondition*, *manus* < *manuskript*, *prof* < *professionel*. Farmaceutiske varemærker er sjældent dannet ved denne form for afkortning; af de få eksempler i materialet kan nævnes *Fludara* < *fludarabinfosfat* og *Lanzo* < *lansoprazol*.

Ofte er reduktionen af det generiske navn meget omfattende, og den kan tilmed være suppleret med omstilling af bogstaver eller stavelser. I sådanne tilfælde er det nok rimeligere at beskrive ord-dannelsesprocessen som en form for kombination, nemlig kombination af ordfragmenter, end som afkortning:

Atacand < *candesartancilexetil*

Buscopan < *Butylscopolamin*

Ciloxan < *ciprofloxacin*

Ciproxin < *ciprofloxacin*

Diclocil < *dicloxacillin* (jf. *Dicillin* ovenfor)

Mexitil < *mexiletin*

Orofen < *ketoprofen*

Zymelin < *xylometazolin*

Hvis lægemidlet indeholder mere end ét virksomt stof, kan mærket være dannet ved kombination af fragmenter af flere generiske navne, fx

Alminox < *aluminiumaminoacetat* + *magnesiumoxid*

Kodamid < *kodein* + *salicylamid*

Timpilo < *timolol* + *pilocarpin*

Det er dog langt fra kun generiske navne der indgår som bestanddele i farmaceutiske varemærker. Mærkerne kan indeholde (fragmenter af) anatomiske termer som fx *cor*, *kardia* (hhv. lat. og gr. 'hjerter'), *dens* (lat. 'tand'), *derma* (gr. 'hud'), *nasus* (lat. 'næse'), *oftalmos* (gr. 'øje'):

Adenocor (mod visse hjertelidelser) < *adenosin* + *cor*

Cardicor (mod hjertheinsufficiens) < *kardia* + *cor*

Nasacort (mod høfeber o.l.) < *nasus* + *glukokortikoid*

Diproderm (hudmiddel) < *Betametasondipropionat* + *derma*

Oftagel (mod nedsat tåreproduktion) < *oftalmos* + *gel*

Andre forholdsvis hyppige elementer stammer fra betegnelser som vedrører lægemidlets indikationer:

Abalgin (mod smerter) < gr. *algos* 'smerte'

Bezalip (lipidsænkende middel) < *bezafibrat* + *lipid*

Condyline (mod kondylomer) < *kondylom*

Dolodent (mod ømme gummer ved tandfrembrud) < lat. *dolor* 'smerte' + *dens* (gen. *dentis*)

Geangin (mod angina pectoris) < *Gea* + *angina pectoris*

Malarex (mod malaria) < *malaria*

Noacid (et mavesyreneutraliserende middel) < eng. *no acid* 'ingen syre'

Rytmonorm (mod hjerterytmeforstyrrelser) < *rytme* + *normal*

Vermox (mod rundorme) < lat. *vermis* 'orm'

Verucid (mod vorter) < lat. *verruca* 'vorte' + *-cid* 'dræbende'

Zomig (mod migræne) < *zolmitriptan* + *migræne*

Det ovennævnte mærke *Geangin* eksemplificerer endnu en ordkategori som indgår i en del mærker, nemlig navne på lægemiddelvirksomheder:

Abbotcin < *Abbott* + *erytromycin*

Alpoxen < *Alpharma* + *naproxen*

Cilest < *Janssen-Cilag* + *gestagen*

Giludop < *Giulini* + *dopamin*

Glucobay < *glukose* + *Bayer*

Kaleorid < *kaliumklorid* + *Leo*

Migea < *Migræne* + *GEA*

Nitromex < *nitroglycerin* + *Dumex*

Rocephalin < *Roche* + *cefalosporin*

I mærkerne kan også indgå elementer som angiver en bestemt egenskab ved lægemidlet, især om det sætter ind hurtigt eller forsinket:

Actrapid (hurtigt indsættende insulinpræparat) < eng. *act rapid* 'virk hurtigt'

Doltard (depottablet mod stærke smerter) < lat. *dolor* 'smerte' + *retard* 'med forsinket eller udstrakt virkning'

Mildison (svagtvirkende kortisonpræparat) < *mild* + *kortison*

Spektramox (penicillin med udvidet spektrum) < *spektrum* + *amoxicillin*

Velosulin (hurtigt indsættende insulinpræparat) < lat. *velox* 'hurtig' + *insulin*

Theo-Dur (depottablet mod astma) < *theofyllin* + lat. *durare* 'vedvare'

LYDEN AF ET LÆGEMIDDEL

I det foregående er de farmaceutiske varemærker beskrevet som motiverede dannelser, dvs. som ord der er opstået ved kombination af eksisterende ord eller orddele. Man kan imidlertid også vælge helt at se bort fra mærkernes herkomst og i stedet blot betragte dem som kæder af i sig selv indholdsløse stavelser, fx *Bromidol* = /bro + mi + 'do'll, *Monopril* = /mo + no + 'pri'll, *Verucid* = /ve + ru + 'sið'. En sådan rent udtryksbaseret beskrivelse er meningsfuld når det gælder farmaceutiske varemærker, fordi mange af mærkerne jo umiddelbart fremstår som kunstord, dvs. ord som er skabt uden nogen tydelig etymologisk forbindelse med det eksisterende ordforråd. Der er til dette formål brugt fonemskrift (en grov lydskrift) fordi det i første omgang kan være hensigtsmæssigt at se bort fra grafisk variation, fx < ce- >, < se- >, < xe- >, < ze- > = /se-/.

En gennemgang af Lægemiddeldataloget 2000 viser at det typiske farmaceutiske varemærke er et trestavelsesord:

enstavede:	4
tostavede:	182
trestavede:	654
firstavede:	207
femstavede:	18
seksstavede:	2
syvstavede:	1
i alt:	1068

Godt og vel 60 % af de farmaceutiske varemærker er trestavelsesord. Ser man nærmere på trestavelsesordenes stavelsesstruktur, viser det sig at der her kan udpeges en favoritstruktur, nemlig strukturen CV + CV + CVC (hvor C står for konsonant og V for vokal). Godt 20 % af trestavelsesordene har denne struktur: *Benylan*, *Kodamid*, *Lomudal*, *Panodil*, *Passagen*, *Zymelin* osv.

Tredje stavelse (CVC) er lukket, og stærktrykket falder derfor normalt på denne stavelse. Det at mærkernes endelse i mange tilfælde vil blive identificeret med trykstærke suffikser (*-id*, *-il*, *-in*, *-ol* osv.) som kendes fra en lang række stoffbetegnelser, forstærker denne tendens. Undtagelser fra reglen vil vist kun forekomme i tilfælde hvor mærket falder sammen med eller minder stærkt om et velkendt ord med en anden trykfordeling. Der er tale om en meget enkel stavelsesstruktur som vil være gangbar i mange sprog, og det er nok en væsentlig årsag til dens popularitet.

Vil man danne nye mærker med denne populære struktur, må man beslutte sig for hvilke konsonanter og vokaler de enkelte stavelser (C_1V_1 , C_2V_2 og $C_3V_3C_4$) skal indeholde. Hvis man ønsker at de nye mærker udelukkende skal indeholde stavelser der forekommer i eksisterende mærker, kan man tage udgangspunkt i en stavelsesfrekvensliste som er lavet på grundlag af Lægemiddelkatalogets CVCVCVC-mærker. Nedenfor ses de 15 hyppigste 1.-, 2.- og 3.-stavelser:

C_1V_1	C_2V_2	$C_3V_3C_4$
<i>me</i>	<i>si</i>	<i>'li'n</i>
<i>be</i>	<i>to</i>	<i>'sið'</i>
<i>re</i>	<i>ra</i>	<i>'tæg = < tec ></i>
<i>ri</i>	<i>na</i>	<i>'kør' = < cor ></i>
<i>ke</i>	<i>so</i>	<i>'di'l</i>
<i>mi</i>	<i>ta</i>	<i>'sy'n</i>

<i>se</i>	<i>ro</i>	<i>'te'n</i>
<i>si</i>	<i>lu</i>	<i>'sɔg</i> = < zok >
<i>ka</i>	<i>va</i>	<i>'si'n</i>
<i>ta</i>	<i>no</i>	<i>'no'l</i>
<i>vi</i>	<i>lo</i>	<i>'lið'</i>
<i>ni</i>	<i>mo</i>	<i>'fe'n</i>
<i>pa</i>	<i>mə</i>	<i>'lar'</i>
<i>sy</i>	<i>po</i>	<i>'ve'n</i>
<i>du</i>	<i>ve</i>	<i>'ga'n</i>

Lader man en computer danne alle mulige kombinationer af udvalgte stavelser (fx de 15×3 ovenfor), opdager man hurtigt at ikke alle kombinationer er velegnede som varemærker. Hvis man vil undgå at der dannes for mange ubrugelige ord, kan man forsyne computerprogrammet med regler som forhindrer at bestemte uønskede kombinationer dannes. Når det som i dette tilfælde drejer sig om ord med en meget enkel stavelsesstruktur (uden konsonantophobninger), er der dog kun få rent lydmæssige restriktioner. Den vigtigste er nok at man som hovedregel bør undgå reduplikation (dvs. gentagelse af stavelser eller dele af stavelser): */memə-l/*, */-no'no'l/*, */sisi'si'n/*, */tata-l/* osv. I materialet finder man et enkelt eksempel på reduplikation, nemlig i mærket *Mesasal*. Gentagelse af begyndelseskonsonant i nabostavelser, fx */papo-l/*, */riro-l/*, */-na'no'l/*, */tato'te'n/*, kan give et ord samme lidt useriøse valør som den der ofte opstår ved reduplikation. Ulempen ved grove regler af denne type er at de frasorterer kombinationer som kan være hensigtsmæssige, fx fordi de fremkalder ønskede associationer: */mama-l/*, */memo-l/*, */viva-l/* mfl.

Ud over de restriktioner som vedrører mærkernes udtryksside, skal der naturligvis tages hensyn til de tidligere omtalte lovbestem-

te restriktioner, fx forbuddet mod vildledning: Visse stavelser svarer til ordelementer med en stærkt specialiseret betydning (jf. fx de ovennævnte INN-stammer), og et mærke som indeholder en stavelse der normalt kun forekommer i navne på lægemidler af en ganske bestemt type, kan derfor være vildledende hvis det bruges om andre typer lægemidler. Den mest rationelle måde at danne lister med forslag til nye mærker på er derfor nok at kombinere en udtryksbaseret metode, fx den ovenfor skitserede stavelsesstrukturbaserede metode, med den traditionelle ordelementbaserede metode. Den grove del af arbejdet (dannelsen af kombinationer) kan man med fordel lade en computer udføre.

LITTERATUR

Gyldén, Yves (1963): Rational Construction of Trademarks. I: SMIL 2, s. 100-109.

Sigurd, Bengt (1965): Phonotactic Structures in Swedish. Lund.

JØRGEN SCHACK F. 1961. SENIORFORSKER VED DANSK SPROGNÆVN. HAR I EN ÅRRÆKKE VARETAGET NÆVNETS ARBEJDE MED VAREMÆRKER OG I FORLÆNGELSE HERAF SKREVET EN DEL ARTIKLER OM DENNE DEL AF ORDFORRÅDET. BESKÆFTIGER SIG DERUDOVER MEST MED DANSK RETSKRIVNING.